

AZ ÉN
KÖNYVTÁRAM

Múzeumi és könyvtári fejlesztések mindenkinek
EFOP-3.3.3-VEKOP/16-2016-00001
Az én könyvtáram

Moldován István

Közösségi tartalomfejlesztés a könyvtárakban

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

MÚZEUMI ÉS KÖNYVTÁRI
FEJLESZTÉSEK MINDENKINEK

Tartalom

Bevezetés.....	1
A Web 1.0-tól a Web 2.0-ig	1
A könyvtárak digitalizálódása	3
A közösségi tartalomfejlesztés alapjai, a crowdsourcing	4
A Civic Epistemologies projekt	6
A közösségek bevonása a könyvtári munkába	7
Lehetséges közreműködések, jó példák.....	8
Metaadatok létrehozása, kiegészítése	8
Digitized Library Catalogs, Innsbruck - http://webapp.uibk.ac.at/alo/cat/startpage.jsp	9
Hungaricana Képcsarnok - https://hungaricana.hu/hu/adatbazisok/kepcsarnok/	9
OSZK gyászjelentések - https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/111768	10
Tartalom létrehozása, dokumentumok gyűjtése,	11
Magyar Elektronikus Könyvtár - http://mek.oszk.hu/	11
Fortepan - http://fortepan.hu/	12
„Mindenkinek van hangja!” önkéntes felolvasók – https://felolvaso.wordpress.com/mi-ez/ .	12
Dokumentumok feldolgozása, átírása.....	13
National Library of Australia, Trove - https://trove.nla.gov.au/	13
Anti-slavery manuscripts - https://www.antislaverymanuscripts.org/	13
LibCrowds, British Library- https://www.libcrowds.com/	14
By the People, Library of Congress - https://crowd.loc.gov/	14
A közösségi tartalomfejlesztés feltételei	14
Szemlélet	14
Motiváció.....	15
Az önkéntesek menedzselése.....	16
Minőségbiztosítás.....	17
E-infrastruktúra, eszközök, alkalmazások	18
Veridian - https://veridiansoftware.com/	18
PyBossa - https://pybossa.com/	19
Concordia - https://github.com/LibraryOfCongress/concordia	19
Zooniverse - https://www.zooniverse.org/	19
Felhasználó-azonosítás	20
Szellemi tulajdonjogok	20
Összefoglalás	21
Felhasznált irodalom	23

Bevezetés

A közösségi tartalomfejlesztés a könyvtárak történetében a digitalizálás és az Internet elterjedésével kezdődött. Kiindulásként a 90-es évek elején a TCP/IP alapú internet hálózat megkezdte hódító útját a világon. A kezdeti, óvatos lépések után az egyre nagyobb térhódítást a 90-es évek elején a World Wide Web megjelenése hozta el azzal, hogy szövegeket, képeket, hangokat, videókat kapcsolt össze egy egyre jobban terjedő, hipertext alapú hálózatban. A Web 1.0 statikus információkat, szövegfájlok kézzel összelinkelt hálózatát, és a korai grafikus böngészőket (Mosaic, Netscape) jelentette. Erre a bővülő világhálóra első lépésben intézmények töltöttek fel egyre nagyobb tömegű digitális gyűjteményeket, elkezdődött a digitalizálás, a webet összekapcsolták különböző adatbázisokkal. A könyvtárak elkezdtek kiépíteni integrált könyvtári rendszereiket, online elérhető katalógusaikon (OPAC) és honlapjaikon keresztül pedig már a távoli olvasóikat is el tudták látni információval.

Magyarországon az Internet első ún. domain szerverei 1991 őszén jelentek meg. A bejelentett szerverek száma a következőképpen alakult az elmúlt 30 évben.

Dátum	.hu közdomainek száma	Növekedés (%)
1991. október 17.	2	
1995. január 5.	157	7850,00
2000. január 1.	9761	6217,20
2005. január 1.	143648	1471,65
2010. január 1.	483501	336,58
2015. január 1.	656185	135,72
2020. január 1.	762828	116,25

Forrás: Internet Szolgáltatók Tanácsa, <http://www.nic.hu/statisztika/>

A Web 1.0-tól a Web 2.0-ig

Visszanézve az 1990-es évekre, a Web 1.0 korszak, a statikus web oldalak időszeke volt. Bár statikus volt, egyre bővülő felhasználói közössége rákattintva és letöltve fogyasztotta a viszonylag kisszámú, először főként intézményi tartalomelállítók (egyetemek és közgyűjtemények), majd piaci vállalkozások által létrehozott tartalmat. Egy webszerver üzembeállítása, a szükséges hardver- és szoftver-erőforrások biztosítása viszonylag magas belépési küszöböt jelentett. A 90-es évek második felében viszont a vállalkozások

megjelenése magával hozta az ingyen webhelyek szolgáltatóinak egyre nagyobb számát. Ezeken a webhelyeken, rövid regisztrációt követően a felhasználók saját honlapot hozhattak létre, amelyet saját tartalommal tölthettek meg. A honlapok az üzleti vállalkozások által üzemeltetett hardver és szoftver környezetben tárolták a magánhonlapokat (pl. <https://sites.google.com/>).

A web technológiája azonban folyamatosan és dinamikusan fejlődött, így 2004-ben megszületett a Web 2.0 fogalma és ekkortól kezdték visszamenőlegesen a statikus webet Web 1.0-nak hívni.. A Web 2.0 fogalmát a magyar Wikipédia így határozza meg:

„A web 2.0 (vagy webkettő) kifejezés olyan internetes szolgáltatások gyűjtőneve, amelyek elsősorban a közösségre épülnek, azaz a felhasználók közösen készítik a tartalmat vagy megosztják egymás információit. Ellentétben a korábbi szolgáltatásokkal, amelyeknél a tartalmat a szolgáltatást nyújtó fél biztosította (például a portáloknál), webkettes szolgáltatásoknál a szerver gazdája csak a keretrendszert biztosítja, a tartalmat maguk a felhasználók töltik fel, hozzák létre, osztják meg vagy véleményezik.”

A lényeges különbség tehát az, hogy a web mostanra olyan technológiai lehetőségeket tud nyújtani, amelynek révén a felhasználók már nemcsak passzív információfogyasztók lehetnek, hanem aktívan részt vehetnek a tartalmak előállításában, terjesztésében és megosztásában. Míg a Web 1.0 világában a hipertext-linkekkel összekötött, statikus HTML oldalak adták a tartalom többségét, amelyeket kattintgattunk és olvastunk, addig a Web 2.0 a HTML oldalakba ágyazott Javascriptekkel, korábban Flash, majd HTML5 kódokkal a felhasználók aktív közreműködését tette lehetővé a honlapokon lévő tartalommal kapcsolatban. Ráadásul egyre sokoldalúbban lehetővé tette ezeknek a tartalmaknak a feltöltését, megosztását és összekapcsolását is.

A Web 2.0 kulcsszavai a megosztás, közösségi hálózat, felhőszolgáltatások, tagelés (címkézés) és kommentelés, adattárolás és megosztás, részvétel és együttműködés. A legjellemzőbb szolgáltatása a 2004 tavaszán indult Facebook, amelynek felhasználói száma 2017 júniusában meghaladta a 2 milliárd főt!¹

A könyvtárakban tisztában kell lennünk azzal, hogy a 2000-ben születettek már két éve nagykorúak, tehát a 2000-es évek óta felnőtt egy nemzedék, amelynek többsége számára

¹ <https://hu.wikipedia.org/wiki/Facebook>

nemcsak az Internet, a bárhol elérhető (mobil) Internet teljesen természetes és magától értetődő közmű, hanem ezen a véleményeik, tartalmaik minden pillanatban való, bárhol történő megosztása közeli és távoli közösségeik, ismerőseik és idegenek számára is magától értetődő. A barátaikkal már nemcsak személyesen kommunikálnak az iskolaudvaron, osztályteremben, hanem a Messengeren, Viberen, WhatsApp-on. A saját és az általuk kedvelt fotóikat korábban a Flickeren, most már inkább a Facebook-on, vagy az Instagramon osztják meg egymással. A bárhol ott lévő mobiltelefonokkal nemcsak fotóznak, de rövidebb videofelvételeket is rögzítenek, amelyeket pillanatok alatt feltöltenek a Youtube-ra vagy pl. mostanság a TikTok²-ra. Tartalmakat készítenek, gyártanak, megosztanak, véleményeznek, lájkolnak, posztolnak.

Ez egy teljes más attitűd, viselkedési minta, mint az, aminek alapján a Web 1.0 hagyományos felhasználói még a nyomtatott sajtó, a központból sugárzott elektronikus média, rádió, televízió és a hagyományos kiszolgáló könyvtár világában szocializálódtak.

A könyvtárak digitalizálódása

Míg a hagyományos (pre-digitális) könyvtárban az olvasók csendben voltak, elvárás volt, hogy a kiadott könyvekre vigyázzanak, ne húzzák alá a fontos részeket, ne írjanak bele széljegyzeteket, ne beszélgessenek az olvasottakról a szomszédjaikkal, ne vitassák az adatok helyességét a katalóguscédulákon. Ebben a környezetben teljesen természetes volt, hogy az olvasóknak el kellett menniük a könyvtár épületébe (kivéve azon a néhány helyen, ahol a mobilkönyvtár házhoz jött), fizikai kapcsolatba kellett lépniük a könyvtárral, a könyvtárosokkal, a katalógussal és a könyvekkel, ha a könyvtárat használni szerették volna.

A 90-es évek elején a Nemzeti Információs Infrastruktúra Fejlesztési Programnak (NIIF) köszönhetően kiépült magyar akadémiai internethálózat, a HBONE³, amelyhez egyre több könyvtárt is csatlakoztattak. A kiépülő integrált könyvtári rendszereknek köszönhetően távolról is hozzáférhetővé váltak a katalógusok katalógusaikat⁴. Később, a regisztrált felhasználóknak kölcsönzési, előjegyzési, félretételi szolgáltatásokat is igénybe vehetők lettek.

² <https://en.wikipedia.org/wiki/TikTok>

³ <https://kifu.gov.hu/szolgalattasok/ikt/halozati/hbone>

⁴ <https://mek.oszk.hu/html/opac.htm>

A 2000-es évektől megkezdődött a digitalizálás, ami minőségi előrelépést jelentett a könyvtári tartalomfejlesztés tekintetében. A hagyományos, analóg állomány digitalizálásával már nemcsak katalógus adatok váltak távolról, online elérhetővé, hanem az állományok digitális tartalma is, sok esetben feleslegessé téve ezáltal a könyvtár fizikai használatát. Megkezdődött a könyvtárakban őrzött, fizikai állományok digitális átalakulása és internetre vándorlása. Ennek egyik kezdeti mintapéldája a 2002-ben indult Corvina projekt⁵ volt, amely 2018-ban újult meg. A változó sikerű fejlődés sok sikeres és zsákutcás projekten keresztül vezetett el oda, hogy napjainkban a Közgyűjteményi Digitalizálási Stratégia program⁶ ösztönzi, koordinálja és összefogja a könyvtári digitalizálási munkákat.

A hazai könyvtári tartalomfejlesztés jellemző modellje azonban szinte napjainkig, hogy a könyvtárak öntevékenyen, pályázatok segítségével fejlesztik online szolgáltatásaikat, digitalizálják és teszik közzé állományaikat a helyi és távoli felhasználók számára. A mégoly gazdag, tartalmas, fejlett adatbázisaink, digitális könyvtáraink többsége is kevés lehetőséget nyújt a felhasználók számára az aktív közreműködésre, amelyet a könyvtárakon túli, modern, 21. századi online világban megszoktak, természetesnek tartanak.

A közösségi tartalomfejlesztés alapjai, a crowdsourcing

A nemzetközi sajtóban egy jó évtizede megjelent egy új fogalom, a „**crowdsourcing**”. A crowdsourcing kifejezést először 2006-ban Jeff Howe, a Wired magazin munkatársa használta egy írásában annak bemutatására, hogy miként szervezik ki a feladatokat egyes vállalkozások magánszemélyeknek online formában. A fogalmat a magyar Wikipédia így határozza meg:

A **crowdsourcing** során egy szervezet a hagyományos esetben belsőleg, saját dolgozók vagy alvállalkozók által elvégzett feladatokat a szervezettől független személyek nagy csoportjának szervezi ki, jellemzően online formában. Jellemzője, hogy a tömeg (angolul *crowd*) minden tagja csak egy kis részlettel járul hozzá a teljes feladat elvégzéséhez.⁷

⁵ <https://corvina.hu/hu/a-programrol/>

⁶ <http://www.oszk.hu/kds-k>

⁷ <https://hu.wikipedia.org/wiki/Crowdsourcing>

Talán közzismertebb a hasonló „outsourcing” fogalma. Ezt már régebben használják, az angol nyelvű Wikipédia szócikk⁸ (magyar nyelvű nincs erről a fogalomról), 1981-re teszi keletkezését. Az outsourcing lényege, hogy vállalatok bizonyos tevékenységeiket, annak egy részét külső alvállalkozóval végeztetik el, jellemzően megbízási szerződés keretében, térítés ellenében. A crowdsourcing ettől némiképp eltérően ugyancsak egy intézmény adott feladatának, vagy részfeladatának külső kivitelezőkkel való elvégzését jelenti. A kivitelezők részvétele azonban jellemzően önkéntes, és munkájukért többnyire nem kérnek térítést. A crowdsourcing kapcsán egy intézményi feladat egy-egy részfeladatát bízzák rá önkéntesek csoportjára.

A fogalom már megtalálható a magyar nyelvű Wikipédiában is, azonban jellemző, hogy a 2,5 millió cikket tartalmazó MATARKA adatbázisban⁹ a „crowdsourcing” szóra keresve a cikkek címében mindösszesen 9 találatot kapunk. Igaz viszont, hogy a Humanus¹⁰ adatbázisban (amelyről nem tudjuk, hogy mekkora a rekordállománya) ugyanez a keresés már 13 találatot ad. Tegyük hozzá, hogy ezek nem mind önálló cikkek, hanem sokszor idegen nyelvű cikkek referátumai.

A crowdsourcing fogalma mellett érdemes megismerni röviden a *Citizen science*¹¹ fogalmával is. Ez önkéntesek, amatőrök csoportjainak, akár nagy tömegeinek bevonását jelenti tudományos kutatásokba, adatgyűjtésbe, az adatok feldolgozásába tudományos kutatók irányítása mellett. A fogalomnak magyar nyelvű címszava nincs, tehát csak az angol nyelvű Wikipédiában találkozunk vele. A MATARKA milliós cikkállományában mindössze néhány cikk szól erről a viszonylag új tudományos módszerről, pedig a természettudományos kutatás területén már jó ideje nem ismeretlen ez a jelenség. A nagy tömegű adatok gyűjtésébe, feldolgozásába már jó ideje vonnak be különböző projektek keretében önkéntes laikusokat, nem-szakembereket. Ezzel a módszerrel például a csillagászat, a madármegfigyelés, és a mezőgazdaság területén indítanak projekteket. Ilyenek például a következők:

⁸ <https://en.wikipedia.org/wiki/Outsourcing>

⁹ <https://matarka.hu/>

¹⁰ <http://www.oszk.hu/humanus/index.html>

¹¹ https://en.wikipedia.org/wiki/Citizen_science

- Az erőforrások megosztása

SETI@home; <https://setiathome.berkeley.edu/>

Talán az egyik legrégebbi, legismertebb projekt. A résztvevők a földönkívüli intelligencia kutatásába kapcsolódhatnak bele oly módon, hogy egy alkalmazással az Internetre kapcsolt számítógépeik kihasználatlan számítási kapacitásait adják hozzá a projekthez.

- Adatgyűjtés

Időkép; <https://www.idokep.hu/eszlel>

Az egyik legnépszerűbb hazai meteorológiai honlap önkéntes észlelők sokaságától kapja a legfrissebb időjárási adatokat, fotókat.

- Osztályozás

Galaxy Zoo; <http://www.galaxyzoo.org>

Ennek keretében az önkéntesek milliányi csillagászati fotót csoportosíthatnak, segítve ezzel a csillagászok munkáját.

Míg a citizen science főként a természettudományok területén ismert, ott indult sok projekt, addig a társadalomtudományokban kevésbé terjedt el.

A Civic Epistemologies projekt¹²

2014-ben indult és másfél évig tartott az az Európai Unió projekt, amely éppen a citizen science és a crowdsourcing módszerek népszerűsítését és terjesztését tűzte ki célul a társadalomtudományok valamint a közgyűjtemények, a kulturális örökséget őrző és szolgáltató intézmények területén. A projektben részt vett az Országos Széchényi Könyvtár is, amely egy magyar nyelvű honlapon¹³ keresztül igyekezett szélesebb körben ismertté tenni a projektet és az eredményeit. A honlapon keresztül a projekt dokumentumain, hírein kívül rövid bibliográfiai összeállítás is található a témáról. Emellett hazai és külföldi példák, jó gyakorlatok, és néhány szoftverajánlatot találhatnak még az érdeklődők. A projekt egyik workshopja Budapesten, az OSZK-ban zajlott 2015. májusában¹⁴. Egyik célkitűzése az volt,

¹² <https://www.civic-epistemologies.eu/>

¹³ <http://www.oszk.hu/civic>

¹⁴ <https://www.civic-epistemologies.eu/workshop-about-innovation-policies-for-cultural-heritage-istitutions/>

hogy a crowdsourcing módszerét jobban megismertesse és elterjessze a kulturális örökség intézményeiben, a közgyűjteményekben.

A projekt egyik fő eredménye egy ún. Roadmap elkészítése, amelyből az érdeklődők segítséget kaphatnak a citizen science és a crowdsourcing projektek elindításáról, a kulturális örökség létrehozása, használata és újrafelhasználása területein. Jó kiindulási pont ahhoz, hogy megtudjuk, miként is kell elindítani, megszervezni és sikeresen véghezvinni egy ilyen projektet. A Roadmap¹⁵ projekt anyaga magyar és angol nyelvű honlapjáról is letölthető, de csak angol nyelven.

A közösségek bevonása a könyvtári munkába

A közösségek bevonása a könyvtárak tevékenységébe már nem újkeletű, erre már a pre-digitális korszakban is találunk példákat. Számos helyen tudnak ajánlásokat tenni az olvasók a könyvtárak gyarapításához, vendégkönyvi bejegyzések révén segíthetik a szolgáltatások fejlesztését. Sok könyvtárban ajándékkönyvekkel bővíthetik az állományt. A hagyományos tevékenység során azonban az olvasók interaktivitása viszonylag szűk körre korlátozódott, akkor is csak jellemzően a könyvtár beiratkozott olvasóit tudták elérni a könyvtárosok.

A könyvtárak digitalizálódásával, a szolgáltatások (katalógus, referenz), az állomány digitalizálásával kitágult a világ. A könyvtárak olvasói már távolról is elérhetik a szolgáltatásokat, sőt, ezeket a könyvtári szolgáltatások már a nem-beiratkozott, távoli felhasználók is igénybe vehetik. Így lehetővé vált, hogy az olvasók eddigi társadalmi szerepvállalását sokkal hatékonyabbá és intenzívebbé tegyék.

Miért is lehet hasznos bevonni az olvasóinkat a könyvtár munkájába, alkalmazni a crowdsourcing módszereket? Erre számos érvet lehet felhozni, néhányat például:

- A könyvtárnak céljai eléréséhez soha nincs, vagy ritkán van elég ideje, pénze, embere.
- Bizonyos célok elérése sokkal gyorsabb, ha a könyvtár nem csak saját erőforrásaira támaszkodik.
- Önkéntesek bevonásával erősíthető a könyvtárak társadalmi beágyazottsága, jobban felmutatható hasznosságuk, erősíthetik pozíciójukat.

¹⁵ <https://www.civic-epistemologies.eu/outcomes/roadmap/>

- A magas szintű társadalmi részvétel révén a könyvtár értéke és relevanciája megmutatható a közösség számára.
- Könnyebben, gyorsabban hozzáférhetővé válik a könyvtárak raktáraiban rejtőző „holt” köztulajdon.
- Valóságos és virtuális felhasználói közösségek, valamint kapcsolatok válnak kiépíthetővé és megerősíthetővé.
- Javíthatók és külső információkkal gazdagíthatók a könyvtári adatok, segítve ezzel a pontosabb keresést.
- Növelhető a felhasználók bizalma és lojalitása a könyvtár iránt. A könyvtár nonprofit intézmény, ezért a felhasználók nem érzik magukat kihasználva, ha közösségi cél érdekében tevékenykednek.
- A felhasználók hozzájárulása és együttműködése révén erősíthető a köztulajdon és a kulturális örökség gyűjteményei iránti felelősségvállalás.

Lehetséges közreműködések, jó példák

Az önkéntesek számos módon tudnak részt venni a könyvtárak munkájában, itt most csak néhány példát sorolunk fel.

Metaadatok létrehozása, kiegészítése

A könyvtárak egyik alapfeladata meglévő állományuk nyilvántartása, katalogizálása, annak érdekében, hogy az állomány látható legyen a helyi és távoli olvasóknak. Nagyobb könyvtáraknál a könyvgyűjtemények visszamenőleges online katalogizálása nagyobb projektek mentén haladt, de még így sem mindenhol tudtak a végére jutni. A retrospektív katalogizálás általában időben visszafelé halad, így jellemzően a régi, XIX. századi vagy az annál régebbi állományok nem kerültek még fel az online katalógusokba, ezek számos esetben még mindig helyi cédulakatalógusokban¹⁶ találhatóak. Az írógéppel írott, vagy sokszor még kéziratos cédulakatalógusok távoli elérhetőségét sok könyvtárban úgy oldották meg, hogy a cédulakatalógusokat képként beszkenelték és valamilyen egyszerű, böngészhető rendszerben tették online elérhetővé, (például az ELTE Egyetemi

¹⁶ http://www.oszk.hu/torzsgyujt_cedulakatalogus

Könyvtárban¹⁷). Vannak viszont olyan megoldások, amelyekkel ennél tovább léptek. Ezt mutatják az alábbi példák.

Digitized Library Catalogs, Innsbruck -

<http://webapp.uibk.ac.at/alo/cat/startpage.jsp>

Ausztriában, az Innsbrucki Egyetemen működő Tartományi és Egyetemi Könyvtárban a szkennelt, böngészhető cédulakatalógusok egy részét (a gépiratosokat) karakterfelismerő szoftverrel (OCR) dolgozták fel. Ezután az olvasók a nyers szöveget korrektúrázhatják, kijavíthatják, egy egyszerű szerkezetbe rendezhetik.

The screenshot shows a web browser window with two tabs. The left tab displays the 'NOMINKATALOG der ULB Tirol' website. The right tab shows a form for editing a catalog entry for 'Bueky, Béla'.

Left Tab (NOMINKATALOG der ULB Tirol):

- Header: Home | Order ebook | Loan book
- Logo: universität innsbruck
- Search results: 1 2 3 4 5
- Buttons: >> Back to the search results, >> Order this book via online catalogue, >> Overview page, >> Add link
- Message: >> This entry was corrected by you. Thanks a lot!
- Entry details: Bueky, Béla. A tudományos tájékoztatás egyik feladatköre. Témamegosztási statisztikák készítése és alkalmazása. - BUDAPEST. 16 S. mit 5 Tab 8 [Methodisches über die statist. Analyse der Themenverteilung der wiss. Publikationen.] (Publicationes Bibliothecae academiae acciertiarum Hungaricae. 43.) 1965 : 1265 z. 1965

Right Tab (Form):

- Message: Thanks a lot for your participation!
- Remarks: Please only enter natural Persons into the creator field (Surname, Firstname). Re the author and title field. The remaining text should be written to the description field. Your co immediately and will be found in the next search.
- Form fields: Creator (Bueky, Béla), Title (A tudományos tájékoztatás egyik feladatköre. Témamegosztási statisztikák készítése és alkalmazása.), Description (- Budapest. 16 S. mit 5 Tab 8 [Methodisches über die statist. Analyse d. Themenverteilung der wiss. Publikationen.] (Publicationes Bibliothecae academiae acciertiarum Hungaricae. 43.) 1965 : 1265 z. 1965), Year (1965), Signature.
- Buttons: Save changes, Cancel

Hungaricana Képcsarnok - <https://hungaricana.hu/hu/adatbazisok/kepcsarnok/>

A metaadatok gazdagításának másik jó példája a Hungaricana Képcsarnok adatbázisa. Ebben 18 intézmény sok százezer képi dokumentuma található. Az egyes képeket, amelyek egy földrajzi egységhez kapcsolhatók, a regisztrált felhasználók elhelyezhetik egy beágyazott Google térképen, pontosítva a dokumentumhoz kapcsolódó földrajzi koordinátákat. A képekhez kapcsolódó földrajzi adatok ezután lehetővé teszik, hogy a képek egyedi,

¹⁷ <https://edit.elte.hu/ulibca/>

rekordszintű megközelítése mellett egy átfogó térkép felől keressenek, böngésszenek, egy-egy adott helyhez kapcsolódó képek között.

Fortepan/2597/?list=eyJxdWVyeSI6ICJcdTAwZjNidWRhln0&img=0

Papírontúl Science For the Peo... OSZK telefonkönyv EPER SendtoReader ChangeDetection -... Indigo OSZK Köny

Magyarország, Budapest III., Óbuda, Lajos utca 168. Óbudai Szent Péter és Pál-templom.

Saját album Küldje el egy ismerősének Megosztás Facebook-on Beágyazás Letöltés

Leltári szám	2712
Cím	Lajos utca 168. Óbudai Szent Péter és Pál-templom.
Típus	Fotó
Leírás	orig: Fortepan
Dátum	1940
Hely	Magyarország Budapest III. Óbuda
Címkék	templom; Budapest;

Metaadatok nyomtatása

Találati navigáció
< 49/525 > Teljes lista

Kattintson az interaktív térképhez

Helytelen elhelyezés? Segítsen megtalálni a térképen!

OSZK gyászjelentések - <https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/111768>

A hazai könyvtárakban sajnos kevés példát találunk a crowdsourcing kezdeményezésekre. Egy jelentős projektnek indult, sajnos azonban torzó maradt az OSZK gyászjelentés-állományának crowdsourcing alapú feldolgozása. Az OSZK közel 600.000 darabból álló gyászjelentés-gyűjteményét az amerikai mormon egyház digitalizálta 2003-tól. A digitalizált gyászjelentések a világ talán legnagyobb családfakutatási adatbázisába – FamilySearch.org¹⁸ – kerültek. Itt azonban csak vezetéknév alapján böngészhetők, mivel az eredeti

¹⁸ <https://www.familysearch.org/search/catalog/1246611?availability=Family%20History%20Library>

Azért, hogy az OSZK saját maga is tudja szolgáltatni a digitalizált gyűjteményt, előbb egy minimális adatfeldolgozás keretében az elhunytak neveit szeretne volna rögzíteni. Az óriási tömegű dokumentum feldolgozására saját munkaerő nem állt rendelkezésre, ezért külső önkéntesek bevonását határozta el. Néhány év alatt sikerült is az összes nevet leírni. Elkészült a gyászjelentések karakterfelismertetett szövegváltozata is. A projekt sajnos a megfelelő szolgáltatás kialakításánál állt le, amelyben a tervek szerint ugyancsak önkéntesek javították volna a gyászjelentések felismertetett szövegét. Pár évvel ezelőtt sikerült az állományt legalább egy még nem véglegesített és nyilvánosságra hozott, a DSpace nyílt forrású szoftvercsomag segítségével létrehozott repozitóriumba migrálni, ahol a dokumentumok már elérhetőek, a meglévő szövegadatok alapján már kereshetők. Az alkalmazás azonban az önkéntesek további részvételét és a szövegjavítást nem teszi lehetővé, tehát a kezdeményezés egyelőre sajnos a kezdeményezés torzó maradt.

Közösségi tartalomfejlesztési projektek azonban nemcsak a már meglévő tartalmak javítására, kiegészítésére indultak, hanem újak létrehozására, gyűjtésére is. Az exponenciálisan bővülő digitális világban a hagyományos közgyűjtemények saját erőből nem tudnak lépést tartani a digitális információk gyűjtésével, feldolgozásával, szolgáltatásával. Ezért a közgyűjtemények civil erőket mozgósíthatnak a gyűjteményeik fejlesztésére, feldolgozására.

Az 1994-ben, tehát negyed évszázaddal ezelőtt indult MEK szolgáltatásait sokan ismerik. Az azonban talán kevésbé tudatosodott, hogy a MEK gyarapodása jelentős részben szerzők, kiadók önként felajánlott digitális könyveire épül. Ezeket a könyveket a MEK dokumentumokat küldőknek létrehozott űrlapján keresztül tölthetik fel: <http://mek.oszk.hu/html/kapcsolat.html#feltoltes>

2020. közepétől a megújult kötelezpéldány¹⁹ jogszabály alapján az online kiadványokat kötelezően be kell majd szolgáltatni az OSZK-ba, azonban ezek alapértelmezetten csak helyben lesznek elérhetőek. A MEK számára (is) felajánlott kötetek azonban felhasználói szerződések segítségével publikussá válnak, nyilvános szolgáltatásba kerülnek. A közösségi tartalomfejlesztés során létrejött digitális tartalmak jogi státusa fontos kérdés, ezért erre még később visszatérünk.

Fortepan - <http://fortepan.hu/>

Az éppen 10 éve, 2010 óta működő Fortepan, ha nem is a legnagyobb hazai képi adatbázis (bár közel 120000-es állománya szép teljesítmény), de talán a legismertebb és a legnépszerűbb. Nem közgyűjtemény, nincs mögötte állami intézmény, civilek alapították és működtetik a mai napig. Az adatbázis az adományozók által beadott fotók, fotógyűjtemények, negatívok által gyarapodik, amelyeket szintén önkéntesek digitalizálnak és adatolnak. Ugyancsak önkéntesek segítenek a fotókon látható, számos esetben ismeretlen helyszínek beazonosításán is²⁰. A fotók, a forrásra való hivatkozás mellett, public domain státusúak, azaz szabadon felhasználhatók,.

„Mindenkinek van hangja!” önkéntes felolvasók –

<https://felolvaso.wordpress.com/mi-ez/>

A kereskedelmi hangoskönyvek forgalmazása mellett számos olyan projektet találunk, amely önkéntes felolvasók segítségével, mindenki számára elérhető hangoskönyveket készít és szolgáltat. A legnagyobb ilyen nemzetközi nonprofit projekt a LibriVox²¹, azonban számos hazai kezdeményezés is indult már magyar nyelvű hangoskönyvek készítésére. Az egyik ilyen népszerű oldal egy pécsi könyvtáros, Ambrus Attila indította el 2012 augusztusában. Az oldal egyrészt önkéntes felolvasókat gyűjtött magyar irodalmi művek felolvasására. Többnyire a nem-jogvédezt, régi, klasszikus magyar irodalomból válogattak (mint pl. Arany János, Gárdonyi Géza, Karinthy Frigyes műveivel). Később azonban már kortárs szerzők is megkeresték az oldal szervezőit, egy-egy művüket felajánlva felolvasásra.

¹⁹ http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=215467.377720 – a jogszabály hatálybalépését 2020.07.01-re halasztották

²⁰ https://index.hu/fortepan/2020/01/04/a_fortepan_sew_tudja_hol_keszultek_ezek_a_kepek/

²¹ <https://librivox.org/>

Dokumentumok feldolgozása, átírása

National Library of Australia, Trove - <https://trove.nla.gov.au/>

A könyvtári és levéltári szférában a civil archiválást, az állampolgárok bevonását elsőként 2009-ben, az Ausztrál Nemzeti Könyvtárban alkalmazták a nemzeti történelmi dokumentumok Trove nevű interaktív portáljának építéséhez. A Trove egy nagy, komplex digitális dokumentumtár, amely alapvetően egy gyűjtőoldal, ahol a Nemzeti Könyvtár intézményi és magánpartnerek segítségével bővíti az állományt. Az állományban könyvek, folyóiratok, cikkek, térképek, fotók, archivált weboldalak és egy jelentős digitalizált hírlap gyűjtemény is található. Egy speciális felületen bárki írhat szöveget, tehet fel fényképeket, képeket az oldalra.

A képként digitalizált napilapokon lévő szöveget önkéntesek írják át szöveges formára. A szövegjavítókat egy részletes segítség-oldal támogatja a helyes szövegjavításban. Az önkéntesek naponta több ezer cikket írnak át, javítanak ki.

Az ausztrál projekthez hasonló sok módon több más könyvtárban is vannak be önkénteseket digitalizált hírlapgyűjtemények szövegátírásához, mint pl. a Cambridge-i városi könyvtár, amely a történelmi hírlapgyűjteményét digitalizálta és dolgozza fel a crowdsourcing módszerével²².

Anti-slavery manuscripts - <https://www.antislaverymanuscripts.org/>

A digitalizált hírlapokon kívül önkénteseket régi, történelmi kéziratok szövegének az átírására is lehet mozgósítani.

A Boston Public Library, Boston városának közkönyvtára az Egyesület Államok egyik legnagyobb rabszolgaságellenes kéziratgyűjteményével rendelkezik, közel 40000 1830 és 1870 között keletkezett tétellel. A digitalizált kéziratokat nyilvánossá tették és ezeket több mint 5000 önkéntes kezdte el átírni szöveges formára.

Korábban pl. az Oxfordi Egyetem kezdett hasonló projektet antik görög kéziratok átírásával. A projekt honlapja most van megújítás alatt - <https://www.antislaverymanuscripts.org/>

²² <https://cambridge.dlconsulting.com/>

Külön említést érdemel még két jelentős nemzeti könyvtár, amely külön gyűjtőoldalt szentelt crowdsourcing projektjeinek.

LibCrowds, British Library- <https://www.libcrowds.com/>

A British Library 2015-ben indította el kísérleti oldalát crowdsourcing projektek szolgáltatására. Első projektjük, a „Convert-a-Card”, a nyomtatott cédulakatalógus átírását célozta. A LibCrowds oldalon azóta több crowdsourcing projektet is indítottak sikerrel.

By the People, Library of Congress - <https://crowd.loc.gov/>

A Kongresszusi Könyvtár 2018 novemberében indította el crowdsourcing gyűjtőoldalát. Az oldalon főként képként digitalizált kéziratgyűjtemények szöveges átírására buzdítanak. Az amerikai történelem számos értékes kéziratgyűjteményét, pl. Abraham Lincoln leveleit, digitalizálták, tették online nyilvánossá és az arra szolgáló oldalakon ezeket lehet szövegesen átírni. A kezdeményezés különösen fontos hozadéka, hogy erre a típusú tevékenységre a könyvtár egy nyílt forráskódú alkalmazást is kifejlesztett, a Concordia-t, amely a Github-ról²³ mindenki számára letölthető és használható.

A közösségi tartalomfejlesztés feltételei

A fentiek alapján eljutottunk oda, hogy bemutattuk, a mindig szűk erőforrásokkal rendelkező könyvtárak számára is vonzó út lehet a közösségek bevonása, mozgósítása munkáikba, feladataikba. A kulturális örökséget őrző intézmények számára azonban az „ingyen munka” sincs ingyen. Ahhoz hogy egy könyvtár egy crowdsourcing projektet indítson egy-egy jelentős, az erejét meghaladó munka elvégzésére, neki is munkát kell befektetnie, több feltételt kell biztosítani.

Szemlélet

A közösségi tartalomfejlesztés alfája a könyvtárakban a könyvtári vezetés és a munkatársak megfelelő szemlélete, hozzáállása, amely sokszor a régi, berögződött nézetek megváltoztatását igényli. A legfontosabb, hogy az olvasókat, felhasználókat ne csak kiszolgálandó, passzív fogyasztónak tekintsük, akiket könyvekkel, vagy tájékoztatási információkkal látunk el, hanem a könyvtár közösségi céljaiba, tevékenységébe bevonandó, együttműködő partnereknek. Erre a megváltozott szemléletre szükség van a vezetők

²³ <https://github.com/LibraryOfCongress/concordia>

szintjén, hogy elindítsanak, támogassanak és ösztönözzenek ilyen projekteket, amelyekre plusz belső erőforrásokat, munkaerőt, technikát kell fordítani. Emellett a munkatársak szintjén is szükség van szemléletváltásra, hiszen az ő együttműködésük nélkül az ilyen projektek könnyen zátonyra futhatnak. Ahhoz, hogy például a könyvtári állomány katalógizálását, vagy legalább annak egy részét nem szakértő külsőkre bizzuk, vagy a nagyobb teret engedjük a könyvtári adatok javításának, gazdagításának, a megfelelő hozzáállást előbb a könyvtári munkatársakban kell kialakítani.

Motiváció

A könyvtári nonprofit, közösségi intézmények, amelyek jellemzően közösségi célokat szolgálnak helyi vagy tágabb közösségek, egy-egy város, egyetem, vagy akár egy ország nemzeti örökségének megőrzése, hozzáférhetővé tétele érdekében. Ennek az örökségnek a megőrzése, hozzáférhetővé tétele, a szolgáltatás minőségi fejlesztése a közösségnek is érdeke. Ezt a közös érdeket azonban fel kell ismerni, meg kell mutatni, közérthetően megmagyarázni, meggyőzni erről a különböző közösségeket. Például

- A gyászjelentések szöveges átírása azok visszakereshetőségét jelentős mértékben segíti, ami az egyre széles körben elterjedt családfakutatások számára hasznos.
- A szövegesen még fel nem dolgozott, régi katalóguscédulák átírása a könyvtárak sokszor még rejtett állományait teszi távolról is kutathatóvá. Ez egyúttal segítheti az állomány nagyobb mértékű használatát, sőt növelheti a könyvtárba látogatók számát, amennyiben az eredeti dokumentumok csak ott érhetők el.
- A nagy tömegű, fel nem dolgozott képi dokumentumok (pl. kisnyomtatványok, képeslapok) jellemzően a könyvtárak nehezen elérhető, rejtett állományaiba tartoznak, hiszen távolról ezekről szinte semmilyen információ nem érhető el. Ezek digitalizálása és online közzététele az állomány hasznosulását eredményezheti, és az online közösség segíthet ezek formai, tartalmi feltárásában. A közösség nemcsak a régi fotók helyszíneinek felismerésében működhet közre, hanem például a fotókon szereplő személyek azonosításában, hiszen erre a könyvtárosoknak soha nem lesz elegendő kapacitása.

A motiváció lényeges eleme tehát, hogy a könyvtári crowdsourcing projektekkal szemben könnyebben kialakítható az önkéntesek tömegeinek a bizalma, hiszen számukra is hasznos,

közösségi feladatba vonjuk be őket. Ezeket a projekteknek jól közérthetően kell kommunikálnia és láthatóvá tennie.

A motiváció fontos tényezői még, hogy a feladat:

- legyen érdekes, vagy akár szórakoztató, ragadja meg az önkéntesek figyelmét. Számos szövegjavító projektben játék-alkalmazásokat készítenek a szövegjavítás hatékonyságának fokozására (lásd Seidman, 2016)
- lehetőleg építsen a személyes érintettségre. A családfakutatás, a szülőföld képeinek térképre helyezése, a történelmi vagy más szakterület iránti érdeklődés fontos, hogy az önkéntesek aktívan bekapcsolódjanak, és szívesen, ingyen adják a szabadidejüket az adott feladat elvégzéséhez.
- erősítse az önkéntesek önbizalmát. Az önkéntes munka közösségi haszna az, hogy biztosíthatja a résztvevők hasznosságának érzetét. Egyre több a még aktív, erővel bíró nyugdíjas, aki már megismerkedett a digitális technika alapvető eszközeivel és megfelelő módon megszólítva őket hasznos munkaerő lehet könyvtári projektekben is (lásd Z. Karvalics László, 2015.)

Fontos, hogy a projekt eredményei átláthatók legyenek és követhető legyen a feladat elvégzésének folyamat, helyzete. Fontos a kiemelkedő önkéntesek teljesítményét munkájuk erkölcsi elismeréseként felmutatni a honlapon. Egyéb módon, gesztusokkal is érdemes alkalmanként köszönetet mondani munkájukért. A nemzetközi projektek tapasztalatai azonban azt mutatják, hogy a jelentkező önkéntesek kis részéből válik igazán aktív, rendszeres segítő bedolgozó.

Az önkéntesek menedzselése

Az önkéntes munkák menedzselésére elengedhetetlen erre alkalmas belső munkaerőt keresni, aki jó szervező, megfelelő kommunikációs képességgel bír, és kreatív, önálló személyiség. Az ilyen projektek sikeressége előre nehezen felbecsülhető, ezért a menedzseléshez szükséges munka sem számítható ki jól előre. Az önkéntesek koordinálásába, szervezésébe viszont aktív önkéntesek is bevonhatók. Az önkéntesek eredményeinek értékelésével többszintű jogosultsági kör alakítható ki, így a már bizonyított tagok magasabb jogosultsággal vehetnek részt a projekt szervezésében és a minőségellenőrzésben. Ennek példája az egyik legnagyobb és legnépszerűbb közösségi

tartalomfejlesztő projekt, a Wikipédia, ahol lehetőség nyílik arra, hogy az aktív résztvevők adminisztrátori szintre²⁴ lépjenek, amivel plusz jogosultságokat kapnak.

Az önkéntesek menedzselésében fontos szerepe van a civilszervezetekkel való kapcsolatteremtésnek. Egy adott téma esetén fontos az olyan, érintett szervezetekkel kapcsolatot kialakítani, amelyek önkéntesek tömegeit szervezhetik egy-egy könyvtári projekt köré. A könyvtárak és a civilszervezetek közötti együttműködés jó példája, hogy a Fortepan gyarapítói²⁵ között nemcsak magánemberek, hanem néhány levéltár és városi könyvtár is található, amely a Fortepan népszerűségét és infrastruktúráját használja fel digitalizált fotói közzétételére, adatolására.

Minősbiztosítás

Külön érdemes pár szót mondani a közösségi tartalomfejlesztés esetén felmerülő minősbiztosításáról. Akik először hallanak a könyvtári crowdsourcing lehetőségéről, az első felmerülő kérdéseik, kifogásaik, hogy a nem szakértő tömegek vajon milyen minőségű munkát végeznek, hogyan lehet ellenőrizni a munkájukat. Ha a tömegek által végzett önkéntes munkát a könyvtárak munkatársainak kell egyenként ellenőriznie, akkor nem jutottunk előbbre, hiszen éppen a belső szűk munkaerőforrások miatt érdemes ehhez a közösségi módszerhez folyamodni.

Éppen ezért minden crowdsourcing projekt tervezésénél külön gondot kell fordítani a minőség-ellenőrzés megszervezésére és folyamatára. Számos publikáció²⁶ foglalkozik ezzel a témával, jelezve, hogy ez a crowdsourcing projektek fontos aspektusa. Attól függően, hogy milyen tevékenységbe vonjuk be a közösséget, különböző modelleket választhatunk. Az egyik legismertebb minőségellenőrzési mód a Wikipédiáé. Itt egyrészt az első szintű belépők tudják javítani egymás hibáit. Vitás esetekben az adminisztrátorok és azok az önkéntesek, akik már bizonyítottak magasabb szintű jogokkal dönthetnek. Szövegek átírása, javítása (pl. katalóguscédulák, kéziratok) esetén fél-automatikus szoftveres módszerekkel lehet segíteni a minőségellenőrzést, a több önkéntes általi rögzítés egybevetésével és a hasonlóságok elfogadásával.

²⁴ <https://hu.wikipedia.org/wiki/Wikip%C3%A9dia:Adminisztr%C3%A1torok>

²⁵ <https://fortepan.hu/site/donors>

²⁶ pl. <http://manuscripttranscription.blogspot.com/2012/03/quality-control-for-crowdsourced.html>

E-infrastruktúra, eszközök, alkalmazások

A közösségi tartalomfejlesztéshez egy könyvtárban elengedhetetlen a megfelelő infrastruktúra rendelkezésre állása. A digitalizált képi állományok szolgáltatásához megfelelő, biztonságos, skálázható kapacitású szerverek szükségesek. A skálázhatóság az igények szerint rugalmasan bővíthető erőforrásokat jelenti. Egy projekt elején az megtervezhető és megtervezendő, hogy például 10000 db maximum A5-ös méretű lapból álló kéziratos gyűjtemény digitalizálása után, meghatározott szolgáltatási minőségben, (mondjuk 150 DPI felbontású JPG fájlokban) mekkora tárhely szükséges a szolgáltatáshoz. Ha ennek szöveges átírásába szeretnénk bevonni a közönséget, az már nehezen tervezhető, hogy ennek a feladatnak az elvégzésére csak 10 aktív önkéntest, vagy később 1000 önkéntes tudunk mozgósítani. A szerverek méretezése pedig az egyidejű felhasználók tömegétől is függ. Mivel a könyvtári állományaink alapvetően szövegesek és többnyire magyar nyelvűek (bár a régi kéziratok között latin nyelvűek is vannak, gyászjelentéseink egy része pedig gótbetűs német, vagy található köztük olyan is, amely cirill betűkkel íródott), ezért a hazai projektek nagyságrenddel kevesebb önkéntesre számíthatnak, mint egy hasonló témájú angol nyelvű projekt.

A hardver mellett az e-infrastruktúra fontos elemeit képezik a megfelelő alkalmazások. A szokásos könyvtári szoftvereink, az integrált könyvtári rendszerek, vagy a bibliográfiai adatbázisok alapértelmezetten nem rendelkeznek crowdsourcing funkciókkal, ezért ezeket vagy külön ki kell fejleszteni, vagy megfelelő kész szoftvereket alkalmazni. Néhány példa ezekre:

Veridian - <https://veridiansoftware.com/>

A szoftver kimondottan könyvtárak és kulturális örökség gondozásáért felelős intézmények számára készült, főként a nem jogvédett, régi hírlapok digitalizálására fókuszál.

A szoftver és a szolgáltatás keretein belül a kulturális intézmények számára lényegében minden munkafolyam elérhető, így a digitalizáció megtervezése, az anyag szkennelése, a szöveg automatizált felismertetése (OCR-szoftverrel), a digitalizált anyag szolgáltatása és hosszútávú megőrzése. A szoftver fontos összetevője a „User Text Correction”, azaz a felhasználók, önkéntesek, civilek által végzett (végezhető) szövegkorrektúra, az OCR-ezett szövegben a szoftver automatizmusa miatt előforduló hibák kijavítása. Számos, a nemzetközi példák között olvasható projekt erre az önkéntes segítségre alapoz, sok helyen több millió szót önkéntesek javítottak ki a hírlapok tömör soraiban a Veridian szoftver segítségével.

PyBossa - <https://pybossa.com/>

A PyBossa Project egy nyílt forráskódú és hozzáférésű keretrendszer, mely weblapokba beépíthető alkalmazásokat, „toolkit”-okat ajánl és tesz elérhetővé a felhasználók számára. Használata teljesen ingyenes, a honlapjukon az egyes szakterületekhez készült alkalmazásoknál közzéteszik azok forráskódját, aminek köszönhetően egy hozzáértő webszerkesztő könnyedén beépítheti az adott projekt honlapjába a feldolgozáshoz szükséges alkalmazást. A PyBossa keretében hat feldolgozási területhez szükséges alkalmazás érhető el: képfelismerés, hangminták felismerése, PDF dokumentumok átírása, földrajzi elhelyezés, videóminták felismerése, okostelefonok által begyűjtött adatok rendszerezése.

Concordia - <https://github.com/LibraryOfCongress/concordia>

Erről a nyílt forráskódú szoftverről már ejtettünk szót, mivel a Library of Congress fejlesztette crowdsourcing projektjei számára, de egyben az alkalmazást mindenki számára elérhető, használhatóvá tette.

A fenti szoftvereket azonban a könyvtárnak egy saját szerverén kell telepíteni, tehát ehhez saját infrastruktúra, szerver és természetesen informatikus is szükséges. Ugyanakkor ezen a területen is megjelent az Internet irányadó tendenciája, a felhőtechnológia. Ez azt jelenti, hogy saját infrastruktúra nélkül igénybe lehet már venni felhő alapú szolgáltatásokat, amelyek kevesebb informatikai befektetést igényelnek. Ebben az esetben ezek biztonsági feltételeit kell számba venni, de a könyvtári crowdsourcing projektek általában úgymint a nyilvánosságra hozható dokumentumokról, adatokról szólnak, ahol ez kevésbé akadályozhatja a projektet.

Zooniverse - <https://www.zooniverse.org/>

A Zooniverse a világ egyik legnagyobb és legnépszerűbb crowdsourcing oldala, amelyen különböző célú, típusú projekteket lehet indítani. A regisztráció után a honlapon lehet indítani projektet az adatok feltöltésével. Az oldalon közel két millió regisztrált önkéntese van, számos *civil science* kutatási projekt használja felületként. A szolgáltatáson keresztül 32 két projektet fejeztek be és jelenleg 102 aktív projekt fut. Projekteket támogatnak a művészetek, a biológia, a klímakutatás, a történelem, az irodalom, az orvostudomány, a nyelvészet és a fizika területén. Mivel a felülete csak angol nyelvű, ezért jellemzően csak az angol nyelvterületről menedzselnek itt projekteket.

Felhasználó-azonosítás

A közösségi projektek indításakor ugyancsak meg kell terveznünk, hogy leendő közreműködőinket azonosítsuk-e és ha igen hogyan, mivel. A közösségi közreműködést segítheti, gyorsíthatja bizonyos esetekben, ha a közreműködőknek anonim hozzáférést is lehetővé teszünk. A rengeteg azonosítási, regisztrációs procedura ugyanis elriaszthatja felhasználóink egy részét. Lásd az innsbrucki könyvtár cédulakatalógus javításában külön azonosításként is részt vehetünk. Másrészt azonban a felhasználók azonosításának is vannak előnyei. Például így lehet teljesítménylistákat nyilvánossá tenni, hogy ezzel is ösztönözzük a legszorgalmasabb önkénteseket.

A projekt megtervezésekor tehát meg kell határozni, hogy akarunk-e és ha igen, milyen felhasználói azonosítást. A felhasználói azonosítás rendszere attól is függ, hogy elsősorban milyen célközönséget szeretnénk megcélózni. Egy általános online célközönség esetén sok esetben a külön azonosítói rendszer elkerülése érdekében sok szolgáltatás használja a Google vagy Facebook alapú azonosítást, hiszen a felhasználók túlnyomó részének van valamelyik azonosítója. A hazai felsőoktatási, tudományos kutatói környezetben elterjedt országos szintű azonosító rendszer az eduID²⁷ is szóba jöhet, amennyiben a célközönség nagyobb része hallgatókból, kutatókból kerülne ki. Saját felhasználói azonosító rendszer használata esetén természetesen figyelemmel kell lenni az új adatvédelmi, GDPR irányelvekre, jogszabályokra is.

Szellemi tulajdonjogok

A közösségi tartalomfejlesztés esetén ugyancsak fontos terület, amelyre a tervezőknek figyelemmel kell lenniük a közösség által létrehozott tartalmak szellemi tulajdonjogának (szerzői jogi) kérdései. Korábban már jeleztük, hogy hányféle témában lehet közösségi tartalomfejlesztést szervezni, milyen területekben számíthatunk közösségi részvételre. Ezek egy része nem érinti a szerzői jogokat, hiszen katalóguscédulák javítása, átírása, kéziratok szöveges átírása nem hoz létre önálló szellemi alkotást. Amennyiben viszont az önkéntesek új tartalommal gazdagítják a könyvtár állományát szöveges, képi dokumentumokkal, már felmerülhet a szerzői jog kérdése. Ezekben az esetekben a feltöltési akció során tisztázni kell, hogy

²⁷ <https://eduid.hu/hu>

- az önkéntesek rendelkeznek-e a könyvtárnak eljuttatott dokumentum szerzői jogával, és amennyiben igen, akkor
- felhatalmazzák-e a könyvtárat, hogy ezeket a jogvédett dokumentumokat felhasználja, nyilvánosan szolgáltassa, esetleg mások újrafelhasználják. Ennek bevett és legegyszerűbb módja, ha a könyvtárnak eljuttatott tartalmat alkalmas Creative Commons²⁸ licenccel látják el. Ezért találunk például minden Wikipédia szócikk alján a szöveg felhasználhatóságára utaló Creative Commons kitételt. Ellenkező esetben a jogvédett tartalmakat egyedileg és teljeskörűen kell jogosítani a könyvtár számára.

Összefoglalás

A könyvtárak számára nagy lehetőséget kínál az, hogy munkájukba, feladataik elvégzésébe és azon túl is számos tevékenységbe bevonhatnak közösségeket. Ezeket a lehetőségeket a digitális és mobil eszközök megsokszorozták a közelmúltban, amit azonban a könyvtárak még messze nem használtak ki. Első lépésként elengedhetetlen a megfelelő szemlélet kialakítása a könyvtári vezetőkben és munkatársakban, hogy együttműködő partnerként tekintsenek olvasóikra, felhasználóikra. Fel kell ismerni azt a lehetőséget, hogy a közfeladatot ellátó könyvtárak, a közösségek hatékonyabb bevonásával erősíthetik társadalmi beágyazottságukat, kapcsolataikat a helyi és távoli felhasználóikkal. Fontos csökkenteni azt a távolságot, ami a könyvtárak hagyományos olvasókezelése és az Interneten általánossá vált interaktivitása, online egyidejűsége között kialakult.

Kétségtelen, hogy a könyvtárak állománya alapvetően nyelvfüggő, ezért a hazai könyvtárak főként magyar nyelvű potenciális közönsége jóval kisebb, mint a hasonló angol nyelvű projektek közreműködőinek tábora. Az Internet globalitása azonban határokon átnyúló lehetőségeket is biztosít, hogy a magyar nyelvű felhasználókat, legyenek akár a szomszéd országban, vagy egy másik kontinensen, ugyanúgy elérjük, mint az adott városban lévő olvasókat. Így megfelelő projektekkel mozgósíthatjuk akár a Kárpát-medencei szóránymagyarságot, a különböző hullámokban távoli országokba vándorolt honfitársainkat, vagy a közelmúltban külföldi munkát vállalt fiatalokat.

²⁸ <https://creativecommons.org/>

A crowdsourcing projektek indítása, üzemeltetése informatika- és infrastruktúraigényes, ezért célszerű lenne egy magyar nyelvű, közös hazai portált létrehozni ilyen kezdeményezések informatikai támogatására, amely felhőszolgáltatásként szolgálhatná ki a hazai könyvtárak egyedi kezdeményezéseit. Így az esetleges önkéntes felhasználókat is jobban lehetne összefogni, elérni a különböző projektek számára.

A közösségi tartalomfejlesztés tervezése kapcsán mindenképpen figyelemmel kell lenni arra is, hogy a mai internethasználók túlnyomó része már kis képernyős, mobil eszközökön (okostelefonokon, tableteken) is, mobilinternet eléréssel, tehát nem helyhez kötötten használja a hálózatot. A szolgáltatásokat ezért egyrészt úgy kell kialakítani, hogy a felületek mobil-kompatibilisek legyenek, bár a modern alkalmazások ezt már helyből teljesítik. A mobil eszközök alkalmazása viszont plusz lehetőséget is jelent a projektek számára, hiszen külső helyszíneken is lehet adatot rögzíteni, fotót, hangot, ezzel a lehetőséggel számolni lehet az egyes tevékenységek kapcsán.

A crowdsourcingnak már Magyarországon is vannak példái, a téma alaposabb megismerésével, a tapasztalatok megosztásával érdemes többet foglalkozni ezzel a területtel, kihasználni a még szunnyadó lehetőségeket a könyvtárak, az olvasók és a kulturális örökségünk minél szélesebb körű hozzáférése, jobb felhasználhatósága érdekében.

Felhasznált irodalom

Honlapok:

Civic Epistemologies projekt honlapja

- magyar honlap - <http://www.oszk.hu/civic> [2020.01.19.]
- angol honlap - <https://www.civic-epistemologies.eu/> [2020.01.19.]

Crowdsourcing – Wikipédia szócikk

- magyarul – <http://hu.wikipedia.org/wiki/Crowdsourcing> [2020.01.19.]
- angolul - <https://en.wikipedia.org/wiki/Crowdsourcing> [2020.01.19.]

Crowdsourcing meghatározása a Riches projekt fogalomtárában

<https://resources.riches-project.eu/glossary/crowdsourcing/> [2020.01.19.]

By the People launched Library of Congress in the autumn of 2018.

<https://crowd.loc.gov/> [2020.01.19.]

LibCrowds is a platform for hosting experimental crowdsourcing projects aimed at improving access to the diverse collections held at the British Library.

<https://www.libcrowds.com/> [2020.01.19.]

List of crowdsourcing projects - Wikipédia

https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_crowdsourcing_projects [2020.01.19.]

Tim O'Reilly: *What Is Web 2.0 - Design Patterns and Business Models for the Next Generation of Software*, 09/30/2005

<https://www.oreilly.com/pub/a/web2/archive/what-is-web-20.html> [2020.01.19.]

Wikipédia : Web 2.0

magyar - https://hu.wikipedia.org/wiki/Web_2.0 [2020.01.19]

angol - https://en.wikipedia.org/wiki/Web_2.0 [2020.01.19]

Cikkek, kiadványok

Bánkeszi Katalin - Tamási Balázs: *Hatszázezer különleges könyvtári dokumentum és a Könyvtár 2.0 - Egy újszerű szolgáltatási forma terve a nemzeti könyvtárban*. Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 56. évfolyam (2009) 10. szám

http://tmt-archive.omikk.bme.hu/show_news.html?id=5218&issue_id=509 [2020.01.19]

Fenton, William: *How the NY Public Library Crowdsources Digital Innovation*. PC Magazine, July 23, 2015 8:00AM EST,

<https://www.pcmag.com/commentary/336235/how-the-ny-public-library-crowdsources-digital-innovation> [2020.01.19]

Holley, Rose: *Crowdsourcing: How and Why Should Libraries Do It?* D-Lib Magazine, March/April 2010, Volume 16, Number 3/4

<http://www.dlib.org/dlib/march10/holley/03holley.html> [2020.01.19]

Karvalics László, Z.: *Állampolgári tudomány időseknek*. Liget 28. évf. 4. sz. 2015. április.

https://epa.oszk.hu/01300/01348/00154/pdf/EPA01348_liget_2015_04_028-031.pdf

[2020.01.19]

Karvalics László, Z.: *Az adatsilóktól a tudomány kontrollforradalmáig*. Magyar Tudomány 169. évf. (2008.) 3. sz. p. 352-363.

<http://epa.oszk.hu/00600/00691/00051/13.html> [2020.01.19]

Maczelka Árpád: *Az Országos Széchényi Könyvtár szerepe a Civic Epistemologies projektben*. Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 62. évf. (2015.) 5. sz.

<http://tmt.omikk.bme.hu/tmt/article/view/218/219> [2020.01.19]

Mund Katalin: *Citizen science – új módszertan?* Replika : szociológiai viták és kritikák : társadalomtudományi folyóirat, 2016. 99. sz. 87–96. old.

http://epa.oszk.hu/03100/03109/00003/pdf/EPA03109_replika_99_087-096.pdf

[2020.01.19]

Roadmap for Citizen Science 2015.

<https://www.civic-epistemologies.eu/outcomes/roadmap/> [2020.01.19]

http://www.oszk.hu/sites/default/files/CE_Roadmap-Handbook.pdf [2020.01.19]

Safire, William (February 5, 2009). "On Language". New York Times Magazine. Retrieved May 19, 2013.

<https://www.nytimes.com/2009/02/08/magazine/08wwln-safire-t.html> [2020.01.19]

Seidman, Max J. - Flanagan, Dr. Mary - Rose-Sandler, Trish – Lichtenberg, Mike: *Are games a viable solution to crowdsourcing improvements to faulty OCR?* – The Purposeful Gaming and BHL experience. Code4lib journal, Issue 33, 2016-07-19

<https://journal.code4lib.org/articles/11781> [2020.01.19]

Scassa, Teresa - Chung Haewon: *Typology of citizen science Projects from an Intellectual Property Perspective*. Wilson Center, Policy memo series 5. February 2015

http://wilsoncenter.org/sites/default/files/Typology_of_Citizen_Science_IP_Rights_Scassa.pdf [2020.01.19]

Szűts Zoltán – Jinil, Yoo: *A magyar civil crowdsourcing és crowdfounding jó gyakorlatai – Internetes közösségek új szerepben*. Civil Szemle 10. évf. (2013.) 3. (36.) sz. p. 31-43.

http://www.civilszemle.hu/downloads/Civil_Szemle_2013_3_web.pdf [2020.01.19]

Vitéz Veronika: *Az online közösségi tudás építő ereje – Crowdsourcing kezdeményezések*. KEMLIB 3. évf. (2013.) 10. sz. p. 43-48.

https://epa.oszk.hu/02700/02762/00029/pdf/EPA02762_kemlib_2013_10_43-49.pdf

[2020.01.19]

Varga János [szerk.]: *20 éves a magyarországi internet : ahogy a szakemberek megélték, megélik* ; [közread. az] Internet Szolgáltatók Tanácsa [Budapest] : Internet Szolgáltatók Tanácsa, 2011

<https://mek.oszk.hu/18700/18732> [2020.01.19]

Wilson, Paula: *Five Reasons to Crowdfund the Library*. Public Libraries online, September 29, 2015

<http://publiclibrariesonline.org/2015/09/five-reasons-to-crowdfund-the-library/>

[2020.01.19]

Recenziók

Bremer-Laamanen, Majlis: *Fókuszban a crowdsourcing* = In the spotlight for crowdsourcing. Scandinavian public library quarterly 47. (2014) 1., p. 18-21.

<http://humanus.bibl.u-szeged.hu/human/cikk-mokka?marcid=human/cikk/486083>

[2020.01.19]

Drótos László: *A könyvtárak mint a tudományos műveltség és a közösségi tudomány központjai*. Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 61. évf. (2014.) 5. sz. Eredeti cím: SUOMELA, Todd – ALLARD, Suzie: Libraries as Centers for Science Literacy and Public Science.

<http://tmt.omikk.bme.hu/tmt/article/view/396/371> [2020.01.19]

Ellis, Sally: *Az együttműködés története, a crowdsourcing jövője: a kooperációnak a brit könyvtárügyre gyakorolt pozitív hatásai* = A history of collaboration, a future in crowdsourcing : positive impacts of cooperation on British librarianship. Libri: international library review 64. (2014) 1., p. 1-10.

<http://humanus.bibl.u-szeged.hu/human/cikk-mokka?marcid=human/cikk/486098>

[2020.01.19]

Moirez, Pauline: *Crowdsourcing: közösségi innováció, tartalomfejlesztés és metaadatok a világ könyvtáraiban* = Bibliothèques, crowdsourcing, métadonnées sociales. Bulletin des bibliothèques de France 58. (2013) 5., p. 32-36.

<http://humanus.bibl.u-szeged.hu/human/cikk-mokka?marcid=human/cikk/475345>

[2020.01.19]

Zarndt, Frederick – Geiger, Brian - Pacy, Alyssa – Boddie, Stefan: *A világ kulturális örökségének elhelyezése az interneten a crowdsourcing módszerével* - Razmešenie mirovogo kul'turnogo nasledija v Internetu metodom kraudsorsinga. Bibliotekovedenie, 2014. 2. p. 88-91.

<http://humanus.bibl.u-szeged.hu/human/cikk->

[mokka?marcid=human/cikk/491340&state=data2C,444,0](http://humanus.bibl.u-szeged.hu/human/cikk-mokka?marcid=human/cikk/491340&state=data2C,444,0) [2020.01.19]

Zastrow, Jan: *A kulturális örökség feldolgozása „crowdsourcing” keretében*. Mit tehetnek az állampolgárok mint „amatőr archiválók” a jövőért Crowdsourcing cultural heritage : 'citizen archivists' for the future. Computers in libraries. 34. (2014) 8., p. 21-23.

<http://humanus.bibl.u-szeged.hu/human/cikk-mokka?marcid=human/cikk/496328>

[2020.01.19]